

εν μέρει διότι το υποκείμενο δεν γνωρίζει πάντοτε ότι είναι καλή και εν μέρει διότι, ακόμη και αν το γνώριζε αυτό, οι γνώμονες του υποκειμένου θα μπορούσαν βεβαίως να αντίκεινται στις αντικειμενικές αρχές του πρακτικού Λόγου.

Η υποθετική προσταγή δεν λέγει λοιπόν παρά μόνον ότι η πράξη είναι καλή για κάποια δυνατή ή πραγματική πρόθεση. Στην πρώτη περίπτωση είναι μια *π ο β λ η μ α τ ι κ ή* πρακτική, στη δεύτερη μια *β ε β α ι ω τ ι κ ή* πρακτική αρχή. Η κατηγορική προσταγή η οποία δηλώνει την πράξη, χωρίς αναφορά σε κάποια πρόθεση, δηλαδή ακόμη και χωρίς κάποιον άλλο σκοπό, ως αφ' εαυτής αντικειμενικώς αναγκαία, ισχύει ως *α π ο δ ε ι κ τ ι κ ή* πρακτική αρχή.

Ό,τι είναι δυνατόν να γίνει μόνο με τις δυνάμεις κάποιου ελλόγου όντος μπορεί να νοηθεί και ως δυνατή πρόθεση για κάποια θέληση· για τούτο, οι αρχές της πράξης, εφ' όσον αυτή νοείται ως αναγκαία για να επιτευχθεί μια δυνατή πρόθεση μέσω της πράξης αυτής, είναι πράγματι αμέτρητες. Όλες οι επιστήμες έχουν κάποιο πρακτικό μέρος που αποτελείται από προβλήματα που δηλώνουν ότι κάποιος σκοπός είναι δυνατός για μας, και από προσταγές που δηλώνουν πώς μπορεί αυτός να επιτευχθεί. Για τούτο οι προσταγές αυτές μπορούν να αποκαλούνται εν γένει προσταγές της *ε π ι δ ε ξ ι ό τ η τ α ς*. Εδώ δεν τίθεται διόλου το ερώτημα εάν ο σκοπός είναι έλλογος και καλός, αλλά μόνον τι πρέπει να κάνουμε για να τον επιτύχουμε. Οι οδηγίες για τον γιατρό, ώστε να θεραπεύσει εντελώς τον ασθενή του, και οι οδηγίες για τον παρασκευαστή δηλητηρίων, ώστε να τον φονεύσει ασφαλώς, έχουν την ίδια αξία κατά τούτο, ότι και οι δύο αποβλέπουν στο να πραγματοποιήσουν εντελώς την πρόθεσή τους. Επειδή δεν γνωρίζουμε στην πρώτη νεότητα ποιους σκοπούς πρόκειται να επιδιώξουμε στη ζωή μας, γι' αυτό επιδιώκουν οι γονείς κυρίως να μάθουν τα παιδιά τους όσο γίνεται περισσότερα πράγματα και φροντίζουν να αποκτήσουν επιδεξιότητα κατά τη χρήση των μέσων για πολλούς και ποικίλους ενδεχόμενους σκοπούς. Δεν δύνανται να γνωρίζουν με βεβαιότητα ότι κάποιος από αυτούς μπορεί πράγματι να γίνει στο μέλλον πρόθεση του παιδιού τους, και μολαταύτα είναι βέβαια

δυνατόν να τον θέσει κάποτε ως σκοπό του, και η φροντίδα αυτή είναι τόσο μεγάλη ώστε να παραμελούν συνήθως να διαμορφώνουν και να διορθώνουν την κρίση των παιδιών για την αξία των πραγμάτων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να θέσουν ως σκοπούς.

Μολαταύτα υπάρχει ένας σκοπός τον οποίο μπορούμε να προϋποθέσουμε ως πραγματικό σε όλα τα έλλογα όντα (εφ' όσον οι προσταγές αρμόζουν σ' αυτά, δηλαδή ως εξαρτώμενα όντα)· συνεπώς υπάρχει μια πρόθεση που όχι απλώς είναι δυνατή να έχουν, αλλά την οποία μπορούμε ασφαλώς να προϋποθέσουμε ότι στο σύνολό τους την έχουν σύμφωνα με τη φυσική αναγκαιότητα, και αυτή είναι η πρόθεση της *ευδαιμονίας*. Η υποθετική προσταγή η οποία δηλώνει την πρακτική αναγκαιότητα της πράξης ως μέσου για την προαγωγή της ευδαιμονίας είναι *β ε β α ι ω τ ι κ ή*. Δεν επιτρέπεται να παρουσιάσουμε την προσταγή αυτήν απλώς ως αναγκαία για μια αβέβαιη, απλώς δυνατή πρόθεση, αλλά ως αναγκαία για μια πρόθεση την οποία μπορούμε να προϋποθέσουμε με βεβαιότητα και *a priori*<sup>75</sup> σε κάθε άνθρωπο σπειδή ανήκει στην ουσία του.<sup>76</sup> Αλλά την επιδεξιότητα κάποιου κατά την επιλογή των μέσων για την επίτευξη της δικής του μέγιστης ευημερίας μπορούμε να την αποκαλέσουμε *φρόνηση*.<sup>77, 78, 79, 80</sup> με τη στενότε-

75. και *a priori*] προσθήκη της B.

76. ουσία: Wesen. A] στη φύση του.

\* Η λέξη φρόνηση<sup>77</sup> χρησιμοποιείται με διττό νόημα· με το πρώτο μπορεί να αποκαλείται κοσμική φρόνηση,<sup>78</sup> με το δεύτερο ιδιωτική.<sup>79</sup> Η πρώτη είναι η επιδεξιότητα ενός ανθρώπου να επιτρέπει τους άλλους ώστε να τους χρησιμοποιεί για τις προθέσεις του. Η δεύτερη είναι η σύνεση κάποιου να ενάντι όλες αυτές τις προθέσεις για τη δική του διαρκή ωφέλεια. Η δεύτερη είναι στην πραγματικότητα εκείνη στην οποία ανάγεται η ίδια η αξία της πρώτης· και για εκείνον που είναι συνετός κατά τον πρώτο τρόπο, όχι όμως κατά τον δεύτερο, θα μπορούσαμε να πούμε ορθότερα: Είναι επιτήδειος και πονηρός, εν τάλει όμως και συνολικά μη συνετός.<sup>80</sup>

77. Klugheit (λατ. prudentia): εξυπνάδα, σύνεση, φρόνηση.

78. Weltklugheit.

79. Privatklugheit.

80. Πρβλ. *KP4*, 5:111, 127-8 Σ (μετάφρ. 165-6, 186-7 Σ). *Ανθρωπολογία*, 7:201.